



**ОДОБРЯВАМ,
МИНИСТЪР:
ДЕСИСЛАВА ТАНЕВА /п/**

ПРОГРАМА

**за провеждане на изследване на структурата на земеделските стопанства
през 2016 година**

I. Исторически преглед

Преброяванията в селското стопанство са световна практика. По препоръка на Организацията на ООН за прехрана и земеделие (ФАО) през последните години се провеждат регулярно на интервал от 10 години. През 2003 година, преди присъединяването към Европейския съюз (ЕС), България проведе селскостопанско преброяване, с цел да се получат хармонизирани данни, които да допълнят картината на земеделието в Европа – брой и размер на земеделските стопанства и технико-икономическата им насоченост. Проведеното преброяване е напълно съобразено с нормативната уредба на ЕС. Следващото преброяване се проведе през 2010 година в изпълнение на изискванията на Регламент (ЕО) № 1166/2008 на Европейския парламент и на Съвета на Европа, с цел изследване на структурата на земеделските стопанства и прилаганите земеделски производствени методи. За успешно управление на земеделската политика на България и за реализиране на Общата селскостопанска политика в Общността е необходима съпоставима статистическа информация, получена по единни показатели в рамките на Европейския съюз, отговаряща на критериите за високо качество.

В изпълнение на Регламент (ЕО) № 1166/2008 през 2013 и през 2016 година държавите членки на ЕС трябва да проведат извадково изследване на структурата на земеделските стопанства. В България изследването през 2013 година е проведено, като резултатите са предадени на Евростат и са публикувани.

С Регламент (ЕС) № 715/2014 на Комисията е направено изменение на приложение III на Регламент (ЕО) № 1166/2008, което съдържа задължителните характеристики за структурата на земеделските стопанства и земеделските производствени методи, които предстои да се изследват през 2016 година.

В изпълнение на Регламент (ЕО) № 1166/2008 между Евростат и Министерството на земеделието и храните е сключено Споразумение за безвъзмездно финансиране на дейностите по изследване на структурата на земеделските стопанства – № 08411.2015.002-2015.655. Органът по статистика в Министерството на земеделието и храните – отдел „Агростатистика“, организира методически събирането, обработката и публикуването на резултатите от изследването. В съответствие с българското законодателство инструментариумът за изследването през 2016 година следва да се съгласува с Националния статистически институт.

II. Същност на изследването

Изследването на структурата на земеделските стопанства е извадкова статистическа анкета, която обхваща стопанства на територията на цялата страна, отговарящи на критериите за стопанство и включени в списъка за анкетиране.

При изпълнение на анкетата се установява структурата на земеделските стопанства в страната, осигуряват се статистически данни, съпоставими за всички държави членки на Европейския съюз. Информацията е необходима за развитието на Общата селскостопанска политика на Общността, като за целта се използват стандартни класификации и общи определения за характеристиките, включени в изследванията. При изследване на земеделските производствени методи и използване на ресурсите в стопанствата се получава ценна информация за състоянието и въздействието на земеделието върху околната среда.

III. Обект на изследването

Със Закона за преброяване на земеделските стопанства (ЗПЗС) в България през 2010 година е прието определение за „земеделско стопанство“, което е отделна единица както технически, така и икономически, която има единно управление и която произвежда селскостопанска продукция или поддържа земеделски земи*, които вече не се използват за производствени цели, в добро земеделско и екологично състояние по смисъла на чл. 2, буква „а“ от Регламент (ЕО) № 1166/2008. Тази дефиниция се запазва непроменена от 2003 година и това позволява много добра съпоставимост на данните.

Обект на изследването са всички земеделски стопанства, които отговарят най-малко на един от критериите:

1. Обработка (стопанисва) най-малко:

- а) 5 декара използвана земеделска площ;
- б) 3 декара обработваема земя;
- в) 5 декара естествени ливади;
- г) 1 декар овощни насаждения (чиста култура);
- д) 1 декар лозя;
- е) 1 декар (чисти) специализирани култури (зеленчуци, хмел, тютюн, подправки, медицински и ароматни култури, цветя, декоративни растения, ягодоплодни, гъби, разсадници и др.);
- ж) 0,5 декара оранжерии.

2. Отглежда най-малко:

- а) 1 крава;
- б) 1 биволица;
- в) 2 говеда;
- г) 2 бивола;
- д) 1 женско животно за разплод (еднокопитни);
- е) 2 работни животни (еднокопитни);
- ж) 5 прасета;
- з) 1 свиня-майка;
- и) 5 овце-майки;
- к) 2 кози-майки;
- л) 50 кокошки-носачки;
- м) 100 пилета за угояване;
- н) 10 пчелни семейства;
- о) 10 зайкини;
- п) 1 репродуктивно мъжко животно, използвано за естествено покриване - бик, жребец, нерез;
- р) специални видове животни или птици - 1000 пъдпъдъка, 30 други птици (пуйки, гъски, патици и др.), щрауси, ангорски кози, ангорски зайци, норки, нутрии, буби и др.

*Обект на изследване са и всички земеделски стопанства, чиито стопани се занимават изключително с поддръжката на земеделската земя в добро земеделско и екологично състояние и при условията на приложение № 2 към чл. 5 от ЗПЗС.

IV. Характеристики, които се наблюдават

При изследването на структурата на земеделските стопанства през 2016 г. се събират данни за основните характеристики, изброени в приложението на Регламент (ЕС) № 715/2014 на Комисията, като се включват и характеристики за национални нужди:

1. Административни и географски данни за земеделското стопанство:
 - а) местоположение на стопанството;
 - б) адрес на седалището на стопанството;
 - в) идентификационен код на стопанството – ЕГН на физически лица или ЕИК по БУЛСТАТ – за юридически лица;
 - г) юридически статут на стопанството;
 - д) форма на счетоводно записване.
2. Данни за ръководителя на земеделското стопанство;
3. Използвана (стопанисвана) земеделска площ – вид на собствеността, начин на стопанисване, обща земя;
4. Биологично земеделие – по направления;
5. Предназначение на продукцията на стопанството.
6. Разпределение на площите по култури:
 - а) зърнено-житни култури;
 - б) зърнено-бобови и протеинови култури;
 - в) технически култури;
 - г) фуражни култури;
 - д) пресни зеленчуци, дини и пъпеши и ягоди;
 - е) семена и посадъчен материал;
 - ж) угари;
 - з) пасища и ливади;
 - и) трайни насаждения;
 - й) други култури;
 - к) семейни градини;
 - л) общо използвана земеделска площ.
7. Неизползвани земеделски земи, горски и други площи.
8. Производство на култивирани гъби.
9. Напояване и поливни площи.
10. Енергийни култури (за производство на биогорива или друга възобновяема енергия).
11. Селскостопански животни в стопанството:
 - а) говеда и биволи;
 - б) еднокопитни;
 - в) овце и кози;
 - г) свине;
 - д) птици, зайци, пчели;
 - з) други.
12. Застраховане на растителната продукция и селскостопанските животни;
13. Други доходоносни дейности:
 - а) пряко свързани със стопанството;
 - б) работа, различна от селскостопанската и извън стопанството.
14. Принос за развитието на селските райони – стопанства, които са се възползвали по видовете мерки за развитието на селските райони.
15. Данни за работещите в земеделското стопанство:
 - а) постоянно заети работници – семейна и несемейна работна ръка;
 - б) работници, временно наети, сезонно или за услуги.
16. Изследване на земеделските производствени методи:
 - а) методи на обработка на земята;
 - б) консервация на почвата;
 - в) характеристики на заобикалящата среда;
 - г) приложение на животински тор и техники на торене;
 - д) съоръжения за съхранение и обработка на животинския тор.

V. Етапи при изследването на структурата на земеделските стопанства през 2016 година

1. Подготовка на изследването

Подготовката на изследването на структурата на земеделските стопанства започна през 2015 година с подаване на **апликационна форма** до Евростат за сключване на споразумението за безвъзмездна помощ. Споразумението влиза в сила на 7 декември 2015 година.

Отдел „Агростатистика“ разработва инструкцията за организацията на дейностите и изпълнението им от експертите по агростатистика и други служители от МЗХ и областните дирекции „Земеделие“ (ОДЗ), както и от външни експерти. В инструкцията се определят правилата за извършване на заплащането на извършената и приета работа. Инструкцията се одобрява със заповед на министъра на земеделието и храните. В заповедта се определят лицата, които участват в изпълнение на дейностите, като с тях се сключват граждански договори.

Преди започване на техническите дейности по изследването се разработва **програма** за провеждането му. В **графика** на дейностите се определят срокове за изпълнение на различните етапи.

Основен етап от подготовката е изготвянето на **дизайн на извадката** за земеделските стопанства, които ще бъдат анкетираны. Основен списък за изготвяне на извадката са всички земеделски стопанства от преброяването през 2010 година. Всички нови стопанства, регистрирани след преброяването, също се включват в списъка за изготвяне на извадката. Информация за новите стопанства се получава от различни административни и статистически източници. Обработват се данни, получени от следните източници:

1. земеделските стопанства, анкетираны по време на наблюденията, проведени от органа по статистика в МЗХ, вкл. списъка на земеделските стопанства от преброяването през 2010 година;
2. регистър на земеделските стопани, създаден по Наредба № 3/1999 по Закона за подпомагане на земеделските производители;
3. регистър на тютюнопроизводителите;
4. регистър на селскостопанските животни, поддържан от БАБХ;
5. регистър на подадените заявления за подпомагане в Разплащателната агенция.
6. регистър на производителите, преработвателите и търговците на земеделски продукти и храни, произведени по биологичен начин

В списъка се включват онези единици, които по смисъла на земеделската статистика отговарят на определени условия, свързани с размера на обработваните от тях площи или с броя на отглежданите животни.

Списъкът със стопанствата за анкетиране, включени в извадката, се разпределя на 28 регионални списъка, които съдържат информация за стопанствата по населени места в съответните административни области и общини.

По време на изследването информацията се събира със **статистически въпросник**, който ще се състои от 16 страници и включва следните основни раздели:

1. Административни и географски данни за идентификация на стопанството;

2. Използване на земеделската площ, вид на собствеността и начин на стопанисване;
3. Заетост на земята, биологично производство и напояване;
4. Други земи на стопанството, гъби, енергийни култури;
5. Земеделски производствени методи;
6. Животновъдство;
7. Приложение на торове и препарати за растителна защита;
8. Принос за развитието на селските райони;
9. Застраховане на растителната продукция и селскостопанските животни;
10. Други доходоносни дейности, пряко свързани със стопанството;
11. Предназначение на земеделската продукция на стопанството;
12. Работна сила.

За коректното включване и формулиране на въпросите в статистическия въпросник се провежда **проучване на необходимостта от допълнителни данни** за потребителите на статистическа информация в областта на земеделието. Съдържанието на въпросника ще бъде консултирано със заинтересованите потребители от МЗХ, Националния статистически институт (НСИ), Държавен фонд „Земеделие“, ОДЗ, браншови организации.

За правилното попълване на статистическия въпросник се изготвя **инструкция на анкетъора**. Инструкцията включва подробни указания за попълване на събираната информация по всеки въпрос, представят се дефиниции и разяснения с конкретни примери от земеделската практика. Окончателното съдържание на въпросника с характеристиките, които ще се наблюдават при провеждането на изследването, се уточнява и изготвя от отдел „Агростатистика“ до края на април 2016 г. и се представя на министъра на земеделието и храните за одобряване. Образецът на статистическия формуляр се изпраща в Националния статистически институт за утвърждаване със заповед на председателя в изпълнение на изискванията на Закона за статистиката.

До края на май 2016 година окончателният вариант на статистическия въпросник за изследването на структурата на земеделските стопанства през 2016 година се предава за **отпечатване** в печатница. До края на юни 2016 година всички отпечатани документи се доставят в областните дирекции „Земеделие“.

За информационно обезпечаване на дейностите по време на изследването през 2016 година се предвижда изготвяне на **web-базирана информационна система за агростатистика**. В системата се включват модули за on-line въвеждане на данните, за контрол и обработка на въведените данни, за подготовка на файла за изпращане на валидирани данни на Евростат, за изготвяне на справки и др. Създаването и внедряването на информационната система се възлага за изпълнение на външен изпълнител след провеждането на процедура за обществена поръчка. При изпълнение на услугата за разработване на информационната система се определя необходимата компютърна техника за нормално функциониране на система и надеждно събиране и съхранение на данните. За въвеждане и обработка на събраните данни се предвижда закупуване на необходимата компютърна техника. С разработената информационна система и доставените таблети и лаптопи ще се позволи изпълнението на интервюта на място и незабавно въвеждане на данните. За обработката на данни ще бъдат закупени компютри и лаптопи. За публикуване, съхраняване и архивиране на данните се доставят скенери и принтери. Предвидено е за около 50% от стопанствата, при наличие на интернет, информацията да се събира и въвежда on-line. Това означава по-добър

контрол на събраните данни и намаляване на техническите грешки при въвеждане, намаляване на разходите за оператори и на административните разходи за персонал. Техниката и софтуерът, придобити по време на изпълнение на проекта, дават възможност за многократно ползване при следващи анкети по агростатистика. По всички методологически въпроси органът по статистика в МЗХ работи в тясно сътрудничество и под ръководството на НСИ. Това гарантира континуитет на данните, както и възможност за еднократно събиране и многократно ползване на данните.

Основните изпълнители на дейностите са експертите по агростатистика от МЗХ и ОДЗ, които обезпечават методологически и методически провеждането на изследването. През юни и юли 2016 година областните дирекции „Земеделие“ трябва да определят допълнителните участници в изследването – външни експерти за изпълнение на организационни дейности и анкетъори, които ще посетят стопанствата и ще съберат необходимите сведения. Анкетъорите имат решаваща роля за успешното провеждане на изследването и качеството на събраната информация. За да изпълнят успешно своите задачи, те следва да отговарят на определени изисквания:

- да познават селскостопанските практики в областта, за които отговарят;
- да разполагат с комуникационни умения (предразполагат земеделските стопани за получаване на точна информация);
- да познават определенията на характеристиките, включени във въпросника;
- да умеят да задават въпросите на достъпен за анкетираните терминологичен език;
- да спазват изискванията за опазване на статистическата тайна;
- да имат компютърни умения за директно on-line попълване на въпросника.

Директорите на областните дирекции „Земеделие“ сключват граждански договори с всички участници в изследването (експерти от ОДЗ, външни експерти и анкетъори). В областните дирекции „Земеделие“ се води пълна отчетност за анкетираните стопанства, за изплатените суми, като цялата дейност се извършва по график. Експертите по агростатистика от ОДЗ преминават обучения, организирани от МЗХ, през март и юли 2016 година. Утвърдените лица за анкетъори, както и външните експерти, също преминават курсове на обучение, организирани на областно ниво в периода от юли до август 2016 година. Предвижда се да бъдат обучени около 500 анкетъори по утвърдена програма от МЗХ, която съдържа следните основни теми:

1. цели на изследването;
2. нормативна уредба за изследването;
3. обект и обхват на изследването;
4. методи за събиране на информация;
5. статистически въпросник и начин на попълване;
6. организация на работата при провеждане на изследването;
7. практически занятия по попълване на статистическия въпросник за изследването;
8. статистическия инструментариум на изследването;
9. данни за организацията и финансирането на изследването;

По време на обучението са предвидени презентации и практически упражнения. Обучението на участниците в изследването се извършва на 2 нива:

1. обучение на експертите от областните дирекции „Земеделие“ – от експертите по агростатистика към МЗХ;
2. обучение на анкетъори.

На всички анкетъори се осигуряват идентификационни карти, с които се легитимират пред земеделските стопани при провеждане на интервюта за събиране на сведения за земеделската им дейност. При необходимост се организира допълнително обучение на анкетъори.

За успеха на изследването на структурата на земеделските стопанства през 2016 година съществена роля може да изиграе информационната обезпеченост на провежданите дейности. Ще бъде предпочетено публикуването на сайта на МЗХ и в интернет на подробни материали за земеделските стопани за разясняване на целите и ползите и начините на провеждане на изследването.

2. Провеждане на изследването – анкетиране на земеделските стопанства

Анкетирането на земеделските стопанства през 2016 година започва на 1-ви септември 2016 година и приключва на 30-ти ноември 2016 година.

Организацията и разпределението на отговорностите на централно и на областно ниво, във връзка с осигуряване на дейностите по изследването, са следните:

- **на централно ниво** отдел „Агростатистика“ осигурява организационно и методологическо ръководство; изготвят се списъци на земеделските стопанства за анкетиране; организира се финансово и материално-техническо обезпечаване, извършва се контрол и обработка на данните, обобщаване и разпространение на резултатите от изследването;
- **на областно ниво** се извършва проверка на списъците; сключват се договори с анкетъорите и външните експерти; организира се обучение; събират се и се въвеждат данните от статистическите въпросници; контролират се в компютърната програма; отчитат се извършените плащания.

Анкетъорите извършват непосредственото попълване на статистическите въпросници. При събиране на персоналните данни анкетъорът се ръководи от инструкцията за попълване на статистическия въпросник. Съгласно изискванията на българското и европейското законодателство, земеделските стопани са длъжни да отговарят на въпросите от анкетната карта, а анкетъорите носят административно-наказателна отговорност, ако разгласят събраната от тях информация за стопанствата. Данните за стопанствата се използват само за статистически цели, не се предоставят на данъчни и социални служби и нямат юридическа стойност пред съда. Информацията за около 50% от стопанствата се предвижда да се въвежда on-line в момента на събиране на сведенията от анкетъорите в разработения софтуерен продукт. За останалите стопанства информацията се събира на хартиен носител и се въвежда в информационната система в офисите на 28-те ОДЗ. Големите стопанства се интервюират от областните експерти по агростатистика, за да се гарантира по-голяма прецизност и точност при попълване на въпросника.

Областните експерти по агростатистика ще извършват контрол върху работата на анкетъорите на място при приемане на попълнените въпросници. След приключване на теренната работа областните експерти контролират качеството на информацията на 5% от попълнените въпросници от всеки анкетъор – 3% контрол по телефона и 2% контрол "на място" чрез проследяващо интервю за проверка на предоставени данни. С цел уточняване на данните, контрол се осъществява чрез допълнително интервю и на стопанствата с попълнени данни във въпросници с нарушена логическа връзка, неотговарящи на правилата за валидиране. На централно ниво контролът на данните

започва с въвеждането на данните от първите анкетирани стопанства, с оглед навременно идентифициране и предотвратяване на натрупване през следващ период на най-често допусканите грешки. Данните се контролират за пълнота. Електронна кореспонденция и телефонни разговори с областните експерти относно конкретни въпроси или определяне на правилен подход към въпросника ще се провеждат своевременно без ограничения. По време на въвеждане на събраната информация в компютърния софтуер се залагат правила за проверка на данните, с цел да не се допуска записване на несъвместими стойности. Проверка се извършва и за правилни сборове на обобщаващите позиции. Когато операторът се опитва да въведе грешно попълнен въпросник – неправилни суми, липсващи данни или логически несъответствия, програмата му изпраща забранителни съобщения и операторът е длъжен да потърси помощ от експерта по агростатистика. Той взема решение за отстраняване на грешката, което може да включва връщане на анкетъорите за корекция и/или последващо интервю. Това е първото ниво на контрол на събраните данни. Извършва се проверка в съответствие с инструкцията на анкетъора и наръчника за контроли, съдържащи подробна информация за съдържанието на наблюдаваните характеристики и тяхната логическа взаимовръзка. Многократни проверки за логическите връзки между въведените данни се извършват на централно ниво. Въпросници с липсваща информация се връщат за последващо интервю. Коригиране на допуснати при въвеждането грешки и контрол на данните се осъществява в периода от началото на октомври 2016 г. до края на април 2017 г.

3. Обработка и разпространение на резултатите

Предоставянето на валидирани микро данни на Евростат за структурата на земеделските стопанства и за използваните земеделски производствени методи приключва до края на декември 2017 година. Данните за мерките за развитието на селските райони се предоставят до края на юни 2018 година.

Предварителни резултати от изследването трябва да се публикуват до края на юни 2017 година. Окончателните резултати се публикуват в двуезично издание – на български и на английски език до края на юни 2018 г.

Методологичен доклад и доклад за качеството по образец на Евростат за структурата на земеделските стопанства и за земеделските производствени методи се представя до края на декември 2017 година, а до края на юни 2018 година – за приноса за развитието на селските райони.

VI. Основните таблици с резултати от изследването на структурата на земеделските стопанства и земеделските производствени методи съдържат данни относно:

1. Брой на стопанствата и разпределението им по райони;
2. Разпределение на земеделските стопанства според юридическия им статут;
3. Разпределение на земеделските стопанства според размера на използваната земеделска площ (ИЗП) по класове;
4. Разпределение на земеделските стопанства според методите за обработка на земята;
5. Разпределение на земеделските стопанства по класове и по площи с култури;

6. Разпределение на земеделските стопанства по класове и по броя и вида на животните;
7. Площите с напоителна мрежа в стопанствата и методите за напояване;
8. Разпределение на земеделските стопанства по класове в зависимост от работната сила и обема на вложения труд в годишни работни единици (ГРЕ);
9. Разпределението на семейната работна ръка по значимост на дейността в стопанството (единствена, основна, допълнителна);
10. Разпределението на стопанствата по различни показатели за управителя на стопанството.

януари 2016 година

Отдел „Агростатистика“

Главна дирекция „Земеделие и регионална политика“